

УДК 34.025

Гаркуша Аліна Григорівна

старший викладач кафедри кримінального процесу
факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ,
майор поліції, кандидат юридичних наук

ГЕНДЕРНИЙ ПАРИТЕТ: ЖІНКА В НАЦІОНАЛЬНІЙ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

***Анотація.** У статті розглянуто окремі положення щодо явища гендерної стратифікації в українському суспільстві. Досліджено становище жінок, які служать в органах Національної поліції України, та дотримання прав жінок-поліцейських. Визначено певні явища гендерної стратифікації в органах Національної поліції України. Основним полем розгляду сучасної гендерної теорії є нерівність положення жінки та чоловіка, адже наразі місце й роль жінки в суспільстві найчастіше окреслюється певними межами, за які вона не може переступати, точніше їй не дозволяють це робити суспільна думка, традиції, культура тощо. Надано ґрунтовні пропозиції щодо поліпшення положення жінок під час добору на службу та безпосередньо під час несення служби в правоохоронних органах.*

***Ключові слова.** Гендерна рівність, гендерна стратифікація, Національна поліція України, служба в поліції, професійна підготовка, суспільні відносини, відпустка, гендерна політика, рівність, жінки та чоловіки.*

Harkusha A.G. Gender paritet: a woman in the national police of Ukraine

***Annotation.** The article deals with certain provisions concerning the phenomenon of gender stratification in Ukrainian society. The situation regarding women who serve in the bodies of the National Police of Ukraine, and the observance of the rights of female police officers is investigated. Certain phenomena of gender stratification in the bodies of the National Police of Ukraine have been identified. The main field of contemporary gender theory is the inequality of the situation of women and men, since the place and role of women in society are often outlined by certain limits for which she can not overcome; more precisely, it does not allow it to influence the influence of public opinion, tradition, culture, etc.*

***Key words:** gender equality, gender stratification, the National police of Ukraine, police service, professional training, vacation, gender policy, equality, women and men.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Питання гендерної стратифікації в сучасному суспільстві останнім часом стало надто актуальним, особливо в контексті ухвалення Стамбульської конвенції, що

присвячена саме питанню гендерного поділу за ознакою статі. В Україні згадана проблема також має місце, більше того – займає не останні позиції в соціальному вимірі. Так, Конституцією України у статті 24 проголошено, що не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками, зокрема й статі. Рівність прав жінки і чоловіка забезпечується: наданням жінкам рівних з чоловіками можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; спеціальними заходами щодо охорони праці і здоров'я жінок, установами пенсійних пільг; створенням умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; правовим захистом, матеріальною і моральною підтримкою материнства і дитинства, включаючи надання оплачуваних відпусток та інших пільг вагітним жінкам і матерям [1].

Наша держава, перебуваючи на етапі становлення гендерного суспільства та права загалом, має на меті саме європейський вибір. І одним із ключових завдань є забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Саме гендер спрямований на справедливе встановлення міри свободи двох суб'єктів суспільства – чоловіків та жінок, а також їхнього статусу. Відносини гендерного права віддзеркалені в різних галузях права, що забезпечують здійснення економічних, громадянських, соціальних, культурних і політичних прав людини відповідно до принципу рівноправ'я статей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення окремих аспектів питання гендерної стратифікації в сучасному суспільстві зробили Н. Аніщук, Г. Тимошко, О. Бінецька, Т. Євтухова, А. Політова, О. Свердлова, Л. Кормич, Ю. Легенько, О. Родіонова, О. Руденко та інших.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість публікацій, вітчизняною наукою недостатньо досліджено питання важливої проблеми гендерної стратифікації в органах Національної поліції України.

Формулювання цілей статті. Метою наукової статті є дослідження питання важливої проблеми гендерної стратифікації в органах Національної поліції України.

Поставлена мета зумовила виконання таких завдань:

- дослідження явища гендерної стратифікації в органах Національної поліції України;
- аналіз становища жінки в окремих воєнізованих структурах України, зокрема в органах Національної поліції України;
- надання ґрунтованих пропозицій щодо визначеної проблематики.

Виклад основного матеріалу. Питання місця жінки в сучасному суспільстві є досить актуальним, що насамперед пов'язано з роллю, яку вона відіграє в родинних відносинах, на роботі, навчанні, службі тощо. На цьому етапі функціонування суспільних відносин на особливу увагу заслуговує проблема гендерної рівності між жінками та чоловіками, що, своєю чергою, є показником цивілізованості соціуму. Для Української держави така проблематика є не менш ваговою, адже у зв'язку з розбудовою демократичної правової та соціальної держави вимагає однаково паритетного ставлення до всіх прошарків населення, не розмежовуючи його за будь-якими ознаками, зокрема статевими. У межах порушеної проблематики зауважимо, що Україна не є винятком, адже в багатьох сферах суспільного життя простежується дискримінація за ознакою статі. Така ситуація вказує не

лише на застаріле мислення в соціумі, а й на недосконалість у державному управлінні, зокрема на рівні здійснення гендерної політики.

Гендерна політика як напрямок державної діяльності, спрямований на реальне утвердження рівних прав і забезпечення рівних можливостей осіб обох статей через надання гарантій рівної участі у всіх сферах публічного життя, створення збалансованої системи пільг і соціального захисту для жінок і чоловіків, забезпечення рівних можливостей на ринку праці, у сфері освіти тощо, потребує дальшого теоретичного обґрунтування» [2].

Стрімке перетворення суспільних відносин у сучасному світі характеризується підвищенням ролі жінки у становленні окремих життєво важливих соціальних сфер, а також відносин на ґрунті цього явища з чоловічою частиною соціуму, сприйняттям жінки в певних колах тощо. Проблема рівності чоловіка та жінки не є новелою для будь-якої світової держави, адже вона існувала впродовж становлення та розвитку суспільних зав'язків.

Основним полем розгляду сучасної гендерної теорії є нерівність становища жінки та чоловіка, адже наразі місце та роль жінки в суспільстві найчастіше окреслюється певними межами, за які вона не може переступати, зокрема їй не дозволяють це робити суспільна думка, традиції, культура тощо. Головним чином проблема гендерної рівності для жінки наявна у професійній діяльності та в родинно-побутових відносинах. Особливо помітною гендерна нерівність виявляється під час вибору професії, де значна увага надається гендерним стереотипам, через які виникають труднощі не лише для осіб жіночої, а й чоловічої статі.

Стереотип – образ, полярний за знаком оцінки, жорстко фіксований, що не припускає сумніву в його істинності та спонукає до суворої й однозначної

дії [3, с. 169]. Усталені гендерні стереотипи формують певні соціальні ролі та статуси, утворюючи шаблони поведінки відносин між жінкою та чоловіком, де жінка переважно залежна від чоловіка.

Значна кількість суперечностей виникає саме через вказівку жінці на її роль у суспільстві лише як жінки-матері, жінки-дружини тощо. Крім цього, слід зважити на економічну несаможиттєвість жінки, зокрема на традиційну думку щодо економічної залежності жінки від чоловіка. Нездатність жінки реалізувати свої потреби самостійно шляхом професійного розвитку справді робить її економічно вразливою та залежною. Причиною неспроможності самореалізації жінки також можна вважати несприйняття її як такої, яка здатна задовольнити потреби, висунуті суспільством, наприклад, у певному напрямку суспільної діяльності (політика, де керівну роль займає чоловік; правоохоронні органи тощо).

Досліджуючи цю тематику, С. Лешанич зазначає, що таке становище, своєю чергою, викликає низку запитань: «Чому в сучасному світі 66% всієї роботи в домашньому господарстві та неформальній економіці виконують жінки, а 99% всієї власності у світі й близько такий самий відсоток влади перебувають у руках чоловіків? Чому жінка ще й досі поза власністю і поза політичною владою? Чому вона залишається непоміченою в цій нерівності упродовж останніх століть? Якщо жінки й надалі будуть непоміченими та відмежованими від влади, власності й ідеології, а чоловіки відстороняться від гендерних перетворень і нічого не змінюватимуть, то чи стане світ гуманнішим і справедливішим?» [4, с. 275].

В українському суспільстві, як і в інших державах світу, чітко простежується гендерна стратифікація, що виявлена навіть у самій гендерній дискримінації. «Насамперед це стосується всіх рівнів системи управління,

оскільки саме тут ухвалюються рішення, що зумовлюють стратегію й тактику розвитку. І паритетне представництво жінок і чоловіків є неодмінною умовою ефективності результату діяльності. Однак на керівному рівні, наприклад серед державних службовців 1-3 рангу, жінки складають абсолютну меншість – від 6 до 12 %, тоді як на виконавчому рівні фахівців, у нижчих категоріях їх частка в окремих сферах сягає 82-88%. А це означає, що реального впливу на процес ухвалення рішень жінки не мають. Це стосується не лише виконавчої, а й представницької, законодавчої влади різних рівнів, де на вищих щаблях жіноче представництво обмежено 8-10%» [5, с. 19].

Також зауважимо, що згідно з інформацією Державної служби статистики України розмір середньомісячної заробітної плати жінок є на 26% нижчим, ніж у чоловіків. Жінки контролюють лише 5-10% економічних ресурсів. У приватному бізнесі жінки володіють 30% малих, 12,7% середніх і лише 13% великих підприємств. Чимало професій та посад є недоступними для жінок через існування патерналістського законодавства [6 с. 8].

Розглядаючи питання фемінізації окремих професій, зауважуємо, що однією з проблем для жінок є призначення на посаду поліцейського. Така стратифікація простежується вже під час добору на навчання до спеціалізованих закладів МВС, коли визначається конкретна кількість місць для жінок і чоловіків, тобто проводиться певна кількісно-гендерна межа. Щодо України, то до 1999 року кількість жінок у правоохоронних органах було обмежена: наприклад, так звана «жіноча» квота на вступ до навчальних закладів МВС складала 5-10%. Станом на 1 квітня 2016 року загальна кількість жінок в апараті та підрозділах МВС України становить 27626 осіб, тоді як чоловіків-поліцейських – 105266, тобто жінок у поліції 20,7% [9].

У зв'язку з трансформаційними змінами в суспільстві, триманням курсу на європеїзацію роль жінки все ж таки зростає й поступово займає нові позиції: зокрема професії, які до недавнього вважалися суто чоловічими, частково починають змінювати свій склад.

Так, за міжнародними даними, жінки складають до 15% працівників правоохоронних органів. Більшість жінок-поліцейських виконують паперову роботу та не займають керівних посад [7]. Щодо українських реалій, то в Національній поліції України на сьогодні працюють 21,8% жінок.

Кількість жінок у правоохоронних органах і підрозділах цивільного захисту складає 12,5% загальної чисельності апарату, в апараті ДСНС – 47,2%. У Держприкордонслужбі – 24%, з яких 13% – офіцери. У структурі Національної поліції України працює 21,8% жінок. Відсоткове співвідношення кількості військовослужбовців-жінок у Нацгвардії та військовослужбовців-чоловіків становить 6,2% [8].

Так, слід зазначити, що останнім часом, зокрема у зв'язку зі збройним конфліктом на Сході нашої держави, жіноча частина суспільства за власним бажанням активно залучається до несення служби у військових підрозділах.

Важливим є й те, що жодних нарікань на якість несення служби немає. Жінки на рівні з чоловіками виконують бойові завдання на передовій, і жодних питань щодо їх слабкості, нерішучості та непотрібності на бойових позиціях не виникає. Жінки проходять службу та працюють у всіх видах і родах війська ЗСУ. Найбільше вони представлені в частинах і з'єднаннях сухопутного війська та повітряних сил Збройних Сил України. Так, у Збройних Силах проходять службу та працюють понад 55 тисяч жінок – близько 24 тисяч жінок-військовослужбовців та майже 32 тисячі працівників ЗС України. Серед жінок-військовослужбовців 3100 – офіцери (майже 12%)

та 89% – жінки, які проходять військову службу за контрактом. 356 дівчат навчаються у вищих військових навчальних закладах. У ЗСУ немає жодної жінки-генерала, лише 64 жінок-полковників (із них 10 – медичної служби), 129 підполковників (із них 78 – медичної служби) і 372 майори.

2016 року було видано два накази Міністерства оборони, які розширили штат до 160 посад для жінок у Збройних Силах України. Така відсоткова статистика вказує на реальні прогресивні зміни в політиці гендерної рівності [6, с. 10].

Якщо говорити про питання гендерної рівності в поліції, то потрібно вказати, що українські правоохоронні органи лише вийшли на шлях подолання статевої проблеми. Як ми вже згадували у цій статті, сьогодні жінки обіймають майже 22 % посад у Національній поліції України і лише 5% – керівні посади, що звичайно дещо пригнічує осіб жіночої статі.

Залучення осіб жіночої статі до проходження служби в органах Національної поліції України є закономірним процесом у становленні гендерних відносин. Однак слід зауважити, що таке положення все ж таки викликало низку запитань. На шляху прагнення до досягнення гендерного паритету не варто забувати і про усталені традиції щодо гендерно-рольових стереотипів. Служба в органах Національної поліції України висуває до жінок свої вимоги, які суперечать традиційному розумінню становища жінки як такої. Жінки мають виконувати вимоги, висунуті до чоловіків, та виконувати вимоги «чоловічої поведінки», хоча це суперечить фізично-психологічним особливостям жінки.

На думку європейських поліцейських, служба жінки в поліції є результативною. Жінки більш комунікабельні під час урегулювання сімейних конфліктів, робота жінок-поліцейських не замінна в роботі з жертвами

насильницьких дій, з підлітками-правопорушниками. Жінки набагато краще складають іспити й засвоюють матеріал у ході навчання. Поліцейських-жінок не залучають до проведення окремих спецоперацій (з агресивними демонстрантами, під час звільнення заручників, у роботі в спецпідрозділах), але головним чином у підготовці жінки-поліцейські та чоловіки проходять однаковий курс навчання, і до оцінювання їхніх знань, навичок та якостей використовуються однакові критерії [10, с. 132].

Висновки з даного дослідження. Таким чином, узагальнюючи досліджуване питання місця жінки у правоохоронних органах України, можемо визначити окремі позиції щодо цього. Так, не є таємницею, що під час добору на службу в поліції до жінок висувається маса питань щодо поєднання служби та домашніх обов'язків. Зокрема, проблемним для роботодавців постає питання поєднання репродуктивної функції жінки, використання декретної відпустки та виконання обов'язків жінкою на посаді поліцейського. Однак таке питання залишається відкритим, адже не просто так законодавцем у статті 3 Закону України від 15 листопада 1996 року «Про відпустки» [11] одним із видів відпусток є соціальна відпустка для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, і там не зазначено про обмеження для окремих видів професій. Тобто виходить, що працювати в органах поліції та паралельно набути статусу «матері» цілком законно. Хоча жінка-поліцейський фізично слабша за чоловіка-поліцейського через свої фізіологічні особливості, однак, як уже неодноразово доводилося, жінки мають більш високий рівень емоційності, самокритичності та комунікабельності, мають розвинену інтуїцію, більш високий рівень виконавчої дисципліни та більш низький рівень агресивності. Усі ці елементи

є позитивним рушієм для ефективного виконання службових обов'язків, і як наслідок – зумовлюють високу результативність роботи.

Таким чином, розглядаючи жінку в соціумі поряд із чоловіком, тобто крізь призму гендерних стереотипів, відзначаємо, що не лише в Українській державі, а й в інших розвинених країнах світу існує невирішена та значна проблема гендерної стратифікації. Хоча законодавчо закріплено рівноправ'я, водночас суспільство не може відійти від настанов, які виявляються в зверхності чоловіка над жінкою, що чітко простежується під час вибору жінками професії, зокрема служби в органах Національної поліції України.

У межах проведеного нами дослідження пропонуємо доповнити Кодекс законів про працю положенням щодо обов'язкового створення спеціальних наглядових об'єднань із додержання рівних прав та можливостей жінок і чоловіків в організаціях, підприємствах, установах, зокрема й органах Національної поліції України. Ураховуючи, що проблема гендерної стратифікації чітко простежується в правоохоронних органах, пропонуємо з метою реалізації положень Конвенції Ради Європи про запобігання насильству над жінками та домашнього насильства і боротьбу з цими явищами застосовувати дисциплінарну відповідальність керівників підрозділів Національної поліції, які обмежують права жінок, що пов'язано з їхньою репродуктивною функцією, права вагітних жінок та жінок, які перебувають у відпустці для догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку, з дальшими наслідками для проходження служби.

Перспективи подальших розвідок. У подальшому плануємо дослідити прогресивний європейський досвід у сфері гендерної політики, зокрема в поліції.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. ст. 141. З наступним змінами та доповненнями.
2. Бінецька О. В. Гендерна політика в Україні: загальна характеристика становлення URL: <http://intkonf.org/binetska-ov-genderna-politika-v-ukrayini-zagalna-harakteristika-stanovlennya/>.
3. Формування гендерного паритету в контексті сучасних соціально-економічних перетворень : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 5-7 грудня 2002 р.). К. : Держ. ін-т проблем сім'ї та молоді: Укр. ін-т соц. досліджень, 2002. 222 с.
4. Лешанич С. Є. Сучасна гендерна теорія розвитку гендерних відносин в Україні. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2012. -Вип. 8 (1). С. 274-278.
5. Кормич Л. І. Гендерні відносини: сутність та значення в суспільно-політичному – розвитку. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 49. С. 16-22.
6. Жінки. Мир. Безпека: Інформаційно-навчальний посібник з гендерних аспектів конфліктів для фахівців сектору безпеки. Київ, 2017. 264 с.
7. Жінки в поліції URL : <http://noborders.org.ua/zhinki-v-politsiyi>.
8. В Національній поліції на сьогодні працюють майже 22% жінок – МВС URL : <https://www.unian.ua/society/2240561-v-natspolitsiji-na-sogodni-pratsuyuyut-mayje-22-jinok-mvs.html>.
9. Сverdlova O. Жінки в поліції. URL: <http://noborders.org.ua/zhinki-v-politsiyi/>.
10. Політова А. С. Права жінок-поліцейських та політика гендерної рівності: досвід інших країн у вітчизняному контексті // Національна поліція Донеччини: проблеми становлення та стратегія розвитку - 2016 : Всеукр. наук.-практ. конф. (Маріуполь, 21 жовтня 2016 р.) : тези доповідей. ДВНЗ «ПДТУ», Головне упр. Нац. поліції в Донецькій області, Донецькій юридичний ін-т. Маріуполь, 2016. С. 132–134.
11. Закон України від 15 листопада 1996 року «Про відпустки» URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504/96-%D0%B2%D1%80>.
12. Закон України від 07 січня 2018 року «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15>
13. Закон України від 30 травня 2014 року «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5207-17>

Statement of the problem and urgency. Violation of the question of gender stratification in modern society has recently reached its peak. In particular, in the context of the adoption of the Istanbul Convention, which deals specifically with the issue of gender division on the basis of sex. In Ukraine, this problem also takes place, moreover, it takes not the last position in the social sphere.

The purpose of the article is the problem of the emergence of a problem situation in the units of the National Police of Ukraine.

Our task was to study set: research of the phenomenon of gender stratification in the units of the National Police of Ukraine; analysis of the values of certain paramilitary structures of Ukraine; granting of substantiated proposals of a certain problem/

Summary. The article deals with certain provisions concerning the phenomenon of gender stratification in Ukrainian society. The status of women serving in the National Police of Ukraine, and the observance of the rights of female police officers was investigated. Substantial suggestions were made to improve the position of women during the recruitment process and directly during service in law enforcement agencies.

Conclusions and outcomes. We propose to supplement the Code of Law about Labor with the provision on the mandatory establishment of special supervisory associations for the observance of equal rights and opportunities for women and men in organizations, enterprises, institutions, in particular, the units of the National Police of Ukraine. In particular, in view of the fact that the issue of gender stratification is clearly traced to law enforcement, we propose, with a view to implementing the provisions of the Council of Europe Convention on the Prevention of and Protection of Women and Domestic Violence and the fight against these phenomena, apply the disciplinary liability of heads of units of the National Police that restrict women's rights, due to their reproductive function, the rights of pregnant women and women who are on leave to care for a child until she reaches the age of three years from further consequences for the service.